OIKEUSMINISTERIÖN ESITTEITÄ JUSTITIEMINISTERIETS BROSCHYRER

Jos joudut rikoksen uhriksi

- Etusivu
- Rikosasian käsittelyn vaiheet
- Korvaukset
- Tukipalvelut
- Perheväkivalta
- Lapsi rikoksen uhrina
- Lähestymiskielto
- Apua ja tukea
- Muut esitteet

Jos joudut rikoksen uhriksi

KOKO ESITE ON TULOSTETTAVISSA SIVUN OIKEASTA YLÄREUNASTA.

Jokainen voi joutua rikoksen uhriksi. Uhrilla on oikeus saada tarvitsemaansa tukea ja oikeudellista apua.

Tässä esitteessä kerrotaan, miten tulee menetellä, jos on joutunut rikoksen uhriksi. Esitteessä selvitetään myös rikosasian käsittelyn eri vaiheet sekä annetaan tietoa siitä, miten itse voi edistää rikoksen selvittämistä.

Esite on tarkoitettu käytännön oppaaksi rikoksen uhrille. Tarkempia tietoja ja ohjeita saa viranomaisilta.

Tätä esitettä saa muun muassa Rikosuhripäivystyksestä, poliisilta sekä kuntien sosiaalitoimistoista ja terveyskeskuksista. Esitettä on saatavana myös ruotsiksi sekä englanniksi, venäjäksi, saameksi, somaliksi, arabiaksi (pdf-tiedosto) ja selkokielellä suomeksi ja ruotsiksi. Somalin ja arabian käännökset on tehty selkokielisestä versiosta.

Päivitetty 12.1.2006

Oikeusministeriö
Sisäasiainministeriö
Sosiaali- ja terveysministeriö

Rikosasian käsittelyn vaiheet

Rikosilmoitus

Jos olet joutunut rikoksen uhriksi, ilmoita asia poliisille. Ilmoitus on tehtävä mahdollisimman pian, jotta poliisin on helpompi selvittää rikos. Ilmoituksen voi tehdä rikospaikalle saapuneelle poliisipartiolle, menemällä poliisiasemalle tai puhelimitse, sähköpostilla tai faksilla.

Ilmoituksen voi tehdä millä tahansa poliisiasemalla ja sen voi tehdä myös joku toinen uhrin puolesta. Jos rikoksella on todistajia, heidän yhteystietonsa on hyvä ottaa muistiin.

Poliisi kirjaa rikosilmoitukseen tapahtumien kulun sekä asianosaisten ja todistajien henkilötiedot.

Jos rikoksesta on aiheutunut vammoja, on syytä mennä lääkäriin mahdollisimman pian. Lääkärintodistusta voidaan tarvita oikeudenkäynnissä tai haettaessa korvauksia esimerkiksi vakuutusyhtiöltä tai Valtiokonttorista. Jos kyse on seksuaalisesta väkivallasta, tulee välttää peseytymistä ja vaatteiden vaihtoa ennen lääkäriin menoa.

Jos kyse on asuntomurrosta, jälkiä ei pidä siivota ennen poliisin tuloa.

Rikosta selvittäessään poliisi kysyy, vaatiiko uhri rikoksen tekijälle rangaistusta. Jos uhri tässä vaiheessa ilmoittaa, ettei vaadi rangaistusta tai myöhemmin peruu jo esittämänsä vaatimuksen, hän voi menettää oikeutensa syytteen nostamiseen myöhemmin. Tämä on tärkeää tietää siltä varalta, että syyttäjä päättää jättää asiasta syytteen nostamatta.

Asianomistajarikoksia ovat sellaiset rikokset, jotka poliisi tutkii vain, jos uhri vaatii tekijälle rangaistusta. Tällaisia ovat muun muassa aikuiseen kohdistunut lievä pahoinpitely ja näpistys. Jos asianomistajarikoksen uhri muuttaa mielensä eikä haluakaan tekijälle rangaistusta, poliisi lopettaa jo aloittamansa tutkinnan.

Suurin osa rikoksista on virallisen syytteen alaisia rikoksia, jotka poliisi tutkii aina niistä tiedon saatuaan. Esimerkiksi pahoinpitelyt ja raiskaukset ovat virallisen syytteen alaisia rikoksia myös silloin, kun ne ovat tapahtuneet kotona tai tekijänä on perheenjäsen.

Esitutkinta

Poliisin on toimitettava esitutkinta, jos on syytä epäillä, että on tapahtunut rikos. Esitutkinnassa poliisi selvittää, mitä on tapahtunut, ketkä ovat asian osapuolet sekä mitkä ovat rikoksen aiheuttamat vahingot. Jos poliisi ei toimita esitutkintaa, rikoksen uhrille on ilmoitettava siitä.

Poliisi kutsuu rikoksen uhrin asianomistajana tarvittaessa kuulusteluun. Jos kuulustelun ajankohta ei sovi, uudesta ajasta voi keskustella asiaa tutkivan poliisin kanssa. Yksinkertaisissa ja selvissä asioissa poliisi voi kuulustella myös puhelimitse.

Kuulustelussa ja myöhemmin oikeudenkäynnissä uhrin pitää kertoa kaikki asiaan liittyvä ja puhua ehdottomasti totta. Jos kuulustelujen jälkeen tulee mieleen jotain asiaan liittyvää, on syytä ottaa yhteyttä poliisiin.

Kun esitutkintapöytäkirja on valmistunut, poliisi lähettää sen syyttäjälle. Uhrilla asianomistajana, samoin kuin rikoksesta epäillyllä, on oikeus saada pöytäkirjasta maksutta kopio. Jos uhri ei halua yhteystietojensa joutuvan epäillyn tietoon, hän voi kieltää niiden merkitsemisen pöytäkirjaan.

Lievissä tapauksissa, esimerkiksi näpistyksessä ja lievässä pahoinpitelyssä, poliisi voi asianomistajan suostumuksella antaa epäillylle sakon, jonka syyttäjä vahvistaa. Tällöin esitutkintapöytäkirjaa ei välttämättä laadita.

Vahingonkorvausvaatimukset

Rikoksen tekijä on velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingot. Vahingoista on ilmoitettava poliisille, samoin siitä, vaatiiko tekijältä korvauksia. Korvausta voi vaatia esimerkiksi rikkoutuneesta tai kadonneesta omaisuudesta, lääke- ja lääkärinkuluista sekä väkivallan aiheuttamasta kivusta ja särystä sekä henkisestä kärsimyksestä.

Vahingon määrän voi osoittaa esittämällä kuitit niistä menoista, joita rikos on aiheuttanut. Myös vakuutuksen omavastuuosuudesta sekä asian selvittämiseen liittyvistä mahdollisista matkakuluista on säilytettävä tositteet, sillä näistä voi vaatia korvausta rikoksen tekijältä.

Syyttäjä voi esittää rikoksen uhrin korvausvaatimuksen oikeudessa, mikäli se on selvä ja perusteltu. Jos uhri haluaa syyttäjän esittävän korvausvaatimuksen, asiasta on hyvä ilmoittaa jo poliisille esitutkinnassa.

Jos syyttäjä ei esitä korvausvaatimusta, hänen on ilmoitettava siitä uhrille kirjallisesti. Tällöin uhri voi itse esittää vaatimuksen. Tehtävän voi uhrin puolesta hoitaa myös toinen henkilö.

Syyteharkinta

Kun syyttäjä on saanut poliisilta esitutkintapöytäkirjan, hän päättää syytteen nostamisesta eli siitä, viedäänkö asia tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Jos rikoksesta ei esimerkiksi ole näyttöä, rikos on vähäinen tai asiassa on tehty sovinto, syyttäjä voi jättää syytteen nostamatta. Jos uhri on jo esitutkinnassa ilmoittanut vaativansa rangaistusta, hän voi nostaa syytteen itse, vaikka syyttäjä ei nostaisikaan syytettä.

Sovittelu

Rikosasioita voidaan sovitella, jos sekä uhri että epäilty suostuvat siihen. Sovittelu on aina vapaaehtoista, ja sen voi myös halutessaan lopettaa kesken. Koulutetut, vapaaehtoiset sovittelijat ohjaavat rikosasian osapuolia löytämään sovinnon. Sovittelun tulos voi olla esimerkiksi anteeksipyyntö, rahallinen korvaus tai työkorvaus. Asiasta tehdään kirjallinen sopimus.

Sovittelusta saa lisätietoja esimerkiksi poliisilta. Rikosasia voidaan käsitellä tuomioistuimessa, vaikka tapaus olisikin soviteltu.

Oikeudenkäynti

Oikeudenkäynnissä asianosaisia ovat asianomistajana olevan uhrin lisäksi syyttäjä ja syytetty. Käräjäoikeus kutsuu yleensä kaikki asianosaiset sekä todistajat oikeudenkäyntiin. Kutsusta ilmenee, pitääkö käsittelyssä olla läsnä henkilökohtaisesti. Oikeudenkäyntiä voidaan joutua siirtämään, jos joku paikalle henkilökohtaisesti kutsutuista puuttuu.

Aikatauluista ja muista oikeudenkäyntiin liittyvistä käytännön asioista voi ennen oikeudenkäyntiä keskustella käräjäoikeuden henkilökunnan sekä syyttäjän tai hänen sihteerinsä kanssa. Oikeuden istunnot ovat yleisölle avoimia, mutta tuomioistuin voi esimerkiksi seksuaalirikoksissa käsitellä asian osittain tai kokonaan ilman yleisöä eli suljetuin ovin. Tätä voi pyytää käräjätuomarilta.

Jos oikeus velvoittaa uhrin henkilökohtaisesti saapumaan istuntoon, hänelle maksetaan päivärahaa sekä korvaus matkakuluista ja menetetyistä ansioista. Jos istunnosta jää pois ilman laillista estettä, tuomioistuin voi määrätä sakon. Laillinen este on esimerkiksi paikalle saapumisen estävä sairaus, joka on myöhemmin todistettava lääkärintodistuksella. Esteestä on ilmoitettava tuomioistuimeen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Osa rikosjutuista voidaan käsitellä käräjäoikeudessa pelkästään kirjallisesti. Silloin tuomari ratkaisee asian kirjallisen aineiston perusteella. Suullista oikeudenkäyntiä ei järjestetä eikä asian osapuolia kutsuta tuomioistuimeen.

Kirjallisessa menettelyssä voidaan käsitellä useimmat lievät ja tavalliset rikokset. Edellytyksenä on, että vastaaja on tunnustanut teon ja suostuu kirjalliseen menettelyyn. Myös rikoksen uhrilta on saatava suostumus kirjalliseen menettelyyn.

Uhri saa myös kirjallisessa menettelyssä tuoda esiin omat korvausvaatimuksensa. Tämä tapahtuu kirjallisesti.

Tietoa oikeudenkäynnistä saa esimerkiksi Internetistä osoitteesta www.oikeus.fi, oikeusministeriön Rikosjutun käsittely käräjäoikeudessa -esitteestä, sekä poliisin sivuilta www.poliisi.fi.

Tuomio ja siitä valittaminen

Käräjäoikeus julistaa tuomion heti istunnon jälkeen tai se ilmoittaa, milloin tuomio annetaan. Kirjallisessa menettelyssä käräjäoikeus lähettää tuomion jutun osapuolille.

Käräjäoikeuden tuomiosta voi valittaa hovioikeuteen. Jos on tyytymätön tuomioon, siitä on ilmoitettava käräjäoikeuteen viikon kuluessa tuomiosta. Valituskirjelmä on jätettävä käräjäoikeudelle 30 päivän kuluessa tuomiosta. Ohjeet valituksen tekemisestä ovat liitteenä käräjäoikeuden tuomiossa.

Korvaukset

Vahingonkorvaukset

Jos tuomioistuin on velvoittanut rikoksentekijän maksamaan korvauksia, maksujärjestelyistä voi sopia hänen kanssaan tai antaa korvausten perimisen ulosottomiehen hoidettavaksi. Käräjäoikeuden kansliasta maksutta saatava jäljennös tuomioistuimen ratkaisusta sekä ulosottohakemus toimitetaan kihlakunnan ulosottovirastolle tai kihlakunnanviraston ulosotto-osastolle. Sieltä voi myös kysyä tarkempia ohjeita korvauksen hakemiseen.

Korvauksia voi saada myös Valtiokonttorista, vakuutusyhtiöltä tai Kelasta. Mahdollisuudet saada korvauksia vaihtelevat, joten ne on selvitettävä tapauskohtaisesti.

Valtion varoista maksettavat korvaukset

Rikoksen uhrilla on oikeus saada valtiolta korvausta rikoksen aiheuttamista vahingoista. Oikeus valtion varoista maksettavaan korvaukseen on kuitenkin toissijainen. Siitä vähennetään korvaus, jonka uhri on saanut tai tulee saamaan muun lain tai vakuutuksen nojalla. Siitä vähennetään myös korvaus, jonka rikoksen tekijä on maksanut rikoksen uhrille. Uhri voi hakea korvausta kuitenkin suoraan Valtiokonttorista, vaikka hän ei olisikaan yrittänyt periä sitä ensin itse rikoksen tekijältä

Korvausta saa yleensä vain, jos sitä on vaadittu rikoksentekijältä oikeudessa. Jos rikos on jäänyt selvittämättä tai tekijää ei ole saatu kiinni, korvauksen voi Valtiokonttorista saada ilman tuomioistuimen päätöstä.

Korvauksia maksetaan pääasiassa henkilövahingoista, esimerkiksi sairaanhoitokuluista sekä kivusta ja särystä, pysyvästä haitasta ja henkisestä kärsimyksestä.

Valtion varoista maksettavaa korvausta haetaan Valtiokonttorista. Hakemukseen liitetään tuomioistuimen ratkaisu, poliisin esitutkintapöytäkirja tai muu luotettava selvitys tapahtumien kulusta ja vahinkojen suuruudesta sekä lääkärintodistukset ja kuitit. Hakemuslomakkeita saa Valtiokonttorista, Kelasta ja poliisilta. Lomakkeen voi myös tulostaa Internetistä (www.valtiokonttori.fi).

Valtiokonttori voi poiketa tuomioistuimen määräämästä korvauksesta erityisesti silloin, kun kyseessä on kivusta ja särystä, pysyvästä haitasta tai henkisestä kärsimyksestä maksettava korvaus.

Lisätietoa valtion maksamista korvauksista saa Valtiokonttorin esitteestä Valtion maksama korvaus rikoksen uhrille.

Tukipalvelut

Oikeudellinen apu

Uhrilla on oikeus käyttää oikeudellista apua tehdessään ilmoitusta poliisille sekä kuulustelussa ja oikeudenkäynnissä.

Pieni- ja keskituloisilla on mahdollisuus saada valtion oikeusapua. Tällöin oikeudellisen avustajan palkkio maksetaan uhrin tuloista riippuen joko osittain tai kokonaan valtion varoista.

Oikeusapua haetaan valtion oikeusaputoimistosta. Se selvittää hakijan taloudelliset olosuhteet. Oikeusapuun kuuluu muun muassa neuvonta ja avustaminen oikeudenkäynnissä. Avustajaksi voi valita valtion oikeusaputoimistossa työskentelevän julkisen oikeusavustajan, yksityisen asianajajan tai muun lakimiehen. Oikeusapua voi saada asian kaikissa vaiheissa.

Tuloista riippumatta tuomioistuin voi myöntää uhrille esitutkintaan ja oikeudenkäyntiin oikeudellisen avustajan, jos kyseessä on seksuaalirikos tai läheisen henkilön tekemä väkivalta. Avustajan palkkio maksetaan tuolloin valtion varoista.

Tukihenkilö

Jos uhri tuntee tarvitsevansa tukea, hän voi pyytää jonkun henkilön avukseen rikosasian käsittelyn eri vaiheisiin. Maksuttoman, tehtävään koulutetun tukihenkilön voi saada Rikosuhripäivystyksestä.

Seksuaalirikoksissa tai läheisen henkilön tekemässä väkivallassa tuomioistuin voi myöntää uhrille tukihenkilön, mikäli hän ei tarvitse oikeudellista avustajaa. Näissä tapauksissa tukihenkilön palkkio ja muut kulut maksetaan valtion varoista.

Oikeus tulkkaukseen

Uhrin on saatava käyttää osaamaansa kieltä kaikissa rikoksen selvittämiseen liittyvissä asioissa. Tarvittaessa uhrille on järjestettävä tulkkaus jollekin hänen osaamalleen kielelle. Tulkkausta voidaan tarvita esimerkiksi poliisikuulustelussa, lääkärissä ja oikeudenkäynnissä. Viranomaisella on velvollisuus huolehtia tulkin kutsumisesta paikalle, jos sillä itsellään ei ole tulkkaukseen riittävää kielitaitoa.

Jos uhrin äidinkieli on suomi tai ruotsi, hänellä on oikeus käyttää äidinkieltään. Saamelaisilla on kotiseutualueellaan oikeus käyttää saamen kieltä. Viranomaisen on tarvittaessa järjestettävä tulkkaus.

Perheväkivalta

Perheessä tapahtunut väkivalta on yleensä virallisen syytteen alainen rikos. Ilmoitus poliisille antaa viranomaisille mahdollisuuden puuttua väkivaltaan.

Perheväkivallan uhri, niin lapsi kuin aikuinenkin, voi tarvita myös henkistä tukea. Tällaista tukea saa esimerkiksi sosiaalitoimistosta, mielenterveystoimistosta sekä eri järjestöistä.

Lapsi rikoksen uhrina

Kaikki lapseen kohdistuneet rikosepäilyt tulisi ilmoittaa poliisille. Lapsi tarvitsee esitutkintaan ja oikeudenkäyntiin oman edustajan, jos lapsen ja vanhempien edut ovat ristiriidassa. Erityisesti tämä on tarpeen, jos rikoksesta epäilty on oman perheen piiristä. Lapselle on hankittava myös oikeudellista apua.

Jos lapsen epäillään joutuneen seksuaali- tai väkivaltarikoksen uhriksi, hänen kertomuksensa esitutkinnassa tulisi tallentaa videolle. Kun kertomus on videoitu, häntä ei enää välttämättä tarvitse kuulla oikeudenkäynnissä uudelleen.

Lähestymiskielto

Jos henkilö kokee tulleensa uhatuksi tai häirityksi, uhkaajalle voidaan hakea lähestymiskieltoa. Lähestymiskiellosta päättää käräjäoikeus. Heti voimaan tulevaa väliaikaista lähestymiskieltoa voidaan hakea myös poliisilta. Kaikki mahdolliset uhkailuun liittyvät todisteet on syytä säilyttää.

Lisätietoa lähestymiskiellosta saa www.poliisi.fi-sivustolla sijaitsevasta esitteestä.

Apua ja tukea

Rikoksen uhriksi joutuminen järkyttää. Jos kokemus jää painamaan mieltä, on tärkeää hakea apua

esimerkiksi terveyskeskuksesta, sosiaalitoimistosta, Rikosuhripäivystyksestä tai turvakodista.

Hyödyllisiä puhelinnumeroita:

- Yleinen hätänumero: 112

- Rikosuhripäivystys: auttava puhelin 0203-16116
  juristin puhelinnneuvonta 0203-16117
- Raiskauskriisikeskus Tukinainen: kriisilinja 0800-97899
  juristipäivystys 0800-97895
- Naisten linja: 0800-02400
- Suomen Mielenterveysseuran kriisipuhelin: 0203-445566

Tietoa internetistä:

www.oikeus.fi
Yleistä tietoa tuomioistuimista, syyttäjistä, oikeusavusta ja ulosotosta sekä paikallisviranomaisten yhteystietoja ja verkkosivuja.
www.poliisi.fi
www.valtiokonttori.fi
www.rikosuhripaivystys.fi
www.tukinainen.fi
www.naistenlinja.com
www.turvakoti.net
www.mielenterveysseura.fi
www.apua.info
www.tukinet.net
www.monikanaiset.fi